

Dokumentacja projektowa rezerwatu przyrody - szablon

Jak stosować ten szablon?

Nie ma jednego i obowiązującego szablonu dokumentacji proponowanego rezerwatu przyrody. Nie ma też takiej formy dokumentacji, która zagwarantowałaby powstanie rezerwatu. Historia i współczesność polskiej ochrony przyrody zna przypadki rezerwatów tworzonych na podstawie kilkudziesięciu (ale merytorycznie trafnego!) uzasadnienia, jak również przykłady obiektów, które mimo przekonującej, drobiazgowej, kilkusetstronicowej dokumentacji, zawierającej w zasadzie wszystko co tylko możliwe, nie mogły się doczekać ochrony rezerwatowej.

Niniejsza propozycja nie jest więc obowiązującym standardem, ale raczej podpowiedzią, jakie elementy dokumentacji projektowej potencjalnie mogą ułatwić Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska pracę nad uznaniem rezerwatu. Optymalna wydaje się dokumentacja krótka i zwięzła, ale zawierająca wszystkie elementy konieczne do ustanowienia rezerwatu, a przede wszystkim konkretne i rzeczowe uzasadnienie potrzeby jego utworzenia.

Kluczowe elementy dokumentacji

- Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody, „*rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi*”. Aby uznać rezerwat, RDOŚ musi być przekonany, że proponowany do ochrony teren ma właśnie te wymagane ustawą cechy. Dokumentacja, niezależnie jak zbudowana, musi więc to właśnie uzasadniać.
- Uznanie rezerwatu to wyraz polityki ochrony przyrody – decyzja, która pociąga za sobą konkretne konsekwencje i koszty. By ją podjąć, nie wystarczy że obiekt spełnia ustawowe warunki. RDOŚ musi być przede wszystkim przekonany, że uznanie tego konkretnego rezerwatu istotnie ulepszy ochronę przyrody w skali województwa (wniesie jakąś wartość dodaną, np. uzupełni ujęcie w sieci rezerwatów wartości dotąd słabo ujętych). Musi być też przekonany, że ochrona danego obiektu/obszaru właśnie w formie rezerwatu przyrody będzie skuteczniejsza / korzystniejsza niż w innych formach. Powinien być też przekonany do takiej a nie innej delimitacji granic. Dokumentacja powinna eksponować i akcentować przekonujące argumenty na rzecz wyboru właśnie formy rezerwatu przyrody.
- Zgodnie z art 13 ust 3 ustawy o ochronie przyrody, „*uznanie za rezerwat przyrody następuje w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska, które określa jego nazwę, położenie lub przebieg granicy i otulinę, jeżeli została wyznaczona, cele ochrony oraz rodzaj, typ i podtyp rezerwatu przyrody, a także sprawującego nadzór nad rezerwatem*”. Nawet gdy RDOŚ chce utworzyć rezerwat, to musi skompletować wymienione tu elementy rozporządzenia. Może to zrobić we własnym zakresie, jednak ułatwienie tego przez zaproponowanie w/w elementów w dokumentacji może przyspieszyć i ułatwić proces. Dokumentacja powinna więc w jak najszerszym zakresie dostarczać danych do skonstruowania projektu zarządzenia RDOŚ.
- Dokumentacja musi być aktualna, tj. nie może pozostawiać wątpliwości, że wartości uzasadniające uznanie rezerwatu aktualnie występują na terenie proponowanym pod ochronę (a nie tylko występowały na tym terenie dawniej). Historyczne dane przyrodnicze mogą być użyte tylko uzupełniająco, gdy wartości aktualne i tak wystarczająco uzasadniają uznanie za rezerwat. Tj. dokumentacja musi być odporna na zarzut, że argumenty przemawiające za uznaniem rezerwatu są historyczne i że ich aktualność należałoby dopiero ewentualnie sprawdzić.
- Dokumentacja musi uzasadniać wielkość proponowanego rezerwatu i jego granice, tj. powinna przekonująco wykazywać, że każdy fragment proponowanego rezerwatu jest potrzebny do jego skutecznej ochrony, tj. że albo ma godne ochrony wartości, albo ma znaczenie funkcjonalne dla ochrony wartości występujących w innych miejscach. Tj. dokumentacja powinna być odporna

na zarzuty, że włączenie do rezerwatu konkretnej działki / wydzielienia nie jest uzasadnione merytorycznie.

Proponowany szablon

1. Wstęp

Syntetyczna informacja, streszczająca co i dlaczego proponuje się uznać za rezerwat – w tym gdzie jest położony proponowany do ochrony obiekt, dlaczego wyróżnia się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi (tu wymienić wartości specyficzne dla obiektu!), dlaczego właśnie ochrona w formie rezerwatu jest dla niego właściwa. To streszczenie powinno być wyeksponowane na samym początku, nawet jeśli wszystkie te informacje są przedstawione i rozwinięte w dalszych częściach.

Tu zwykle podaje się także, w jakich okolicznościach powstała dokumentacja – kto i kiedy ją sporządził, czy na czyjeś zlecenie, w ramach jakiegoś szerszego przedsięwzięcia, czy też jako inicjatywę własną, z jakich lat pochodzą obserwacje / doświadczenia terenowe / wyniki badań, na podstawie których została sporządzona?

2. Proponowana nazwa

Tu zaproponować nazwę rezerwatu.

Nazwa powinna jednoznacznie określać obiekt, tj. nie może być taka sama, jak nazwa rezerwatu już istniejącego w danym województwie, a najlepiej, gdy nie jest identyczna z żadnym innym rezerwatem w Polsce.

Dobłą praktyką jest tworzenie nazwy rezerwatu od istniejącej nazwy głównego obiektu w rezerwacie – bądź to nazwy oficjalnej, bądź nazwy używanej w praktyce w okolicy, bądź wreszcie od nazwy historycznej – odtworzonej na podstawie dawnych map (np. stare mapy topograficzne) bądź studiów toponomastycznych.

Jeśli takiej nazwy nie ma, dobrą praktyką jest tworzenie nazwy, której jeden człon określa charakter rezerwatu, a drugi – jego położenie, np. Kręcki Łęg, Buczyny Łagowskie.

3. Położenie i granice

Tu opisać, jaki konkretnie teren proponuje się uznać za rezerwat. Podać położenie w układzie administracyjnym (województwo, powiat, gmina), a w przypadku rezerwatów na gruntach Lasów Państwowych – także zarządzające terenem nadleśnictwo.

Zamieścić mapy pokazujące zarówno położenie rezerwatu (w mniejszej skali, umożliwiające orientację gdzie znajduje się obiekt, jak do niego trafić – np. na podkładzie topograficznym w skali ok. 1:50 000), jak i proponowany przebieg jego granicy (w dużej skali).

Zaproponowanie granicy rezerwatu to jeden z najważniejszych elementów dokumentacji. Dobrze zaprojektowana granica powinna:

- Być uzasadniona merytorycznie, tj. włączać do rezerwatu wszystko to, co powinno być chronione, a pozostawiać poza rezerwatem to, czego ochrona nie jest uzasadniona. Nie powinna dzielić całości ekosystemowych, np. jeziora, torfowiska. Może i powinna włączać do rezerwatu to, co wprawdzie samo nie jest przedmiotem ochrony, ale jest niezbędne dla zachowania przedmiotów ochrony – np. margines lasu wokół torfowiska, zbocza misy jeziornej w przypadku ochrony jeziora, łęgi i inne ekosystemy powiązane z rzeką w przypadku ochrony rzeki, konieczny dla skutecznej i trwałej ochrony fragment siedliska gatunku.
- Być czytelna i jednoznaczna, tj. możliwa do zidentyfikowania w terenie, także na podstawie samej mapy, bez korzystania z urządzeń pomiarowych (w miarę możliwości biec po trwałych i jednoznacznych szczegółach terenowych); jednocześnie nie powinna być oparta o szczegóły, które mogą się zmieniać (np. granicę lustra wody).
- W miarę możliwości biec po już istniejących granicach wydzieleni przestrzennych – np.

granicach działek ewidencyjnych, granicach oddziałów leśnych lub leśnych wydziełów drzewostanowych.

- W miarę możliwości upraszczać, a nie komplikować zagadnienia formalne uznania i późniejszej ochrony rezerwatu – np. unikać włączania gruntów innego właściciela, jeśli nie jest to konieczne merytorycznie.

Granice rezerwatu współcześnie opisuje się poprzez zestawienie współrzędnych punktów załamania granicy. W tym celu potrzebna jest warstwa wektorowa granicy, która musi być przygotowana w taki sposób, by była rzeczywiście zbieżna z liniami, po których chce się tę granicę poprowadzić. Jeśli więc granica rezerwatu ma biec po granicy działki ewidencyjnej czy wydzielenia leśnego, to nie wystarczy ją narysować po granicy tego wydzielenia, ale trzeba ją skopiować z odpowiedniej warstwy cyfrowej działek lub wydzieleni.

Wygenerowanie opisu granicy w postaci listy współrzędnych punktów załamania lepiej więc pozostawić RDOŚ, czynność ta powinna bowiem być wykonana gdy już będzie ostatecznie rozstrzygnięte, jak powinna biec granica. Musi też być wykonana bardzo starannie i kompetentnie pod względem technicznym i wymaga dostępu do wektorowych danych ewidencji gruntów.

W dokumentacji zalecamy, by:

- Zaproponować granicę jako warstwę shp (elektroniczny załącznik do dokumentacji),
- Zamieścić mapkę tej granicy na tle mapy topograficznej,
- Zamieścić mapkę tej granicy na tle działek ewidencyjnych, np. z geoportalu,
- Zamieścić mapkę tej granicy na tle wydzieleni leśnych, np. z Banku Danych o Lasach.

Wykonanie tego elementu dokumentacji wymaga z reguły posłużenia się oprogramowaniem GIS.

Współcześnie dostępne jest bezpłatne otwarte oprogramowanie o szerokich możliwościach (np. QGIS) i stosunkowo intuicyjnej obsłudze, umożliwiające łatwe podczytanie, w roli tła do pracy, map topograficznych, fotomapy oraz map wydzieleni leśnych z zasobów dostępnych w internecie.

4. Cele ochrony

Tu zaproponować – zwykle jednym, choć często złożonym zdaniem – co jest celem ochrony. Np. „zachowanie ekosystemu grądu wraz ze związaną z nim różnorodnością biologiczną i mechanizmami jego funkcjonowania”, „zachowanie stanowiska obuwika”, „zachowanie kłifu morskiego w obrębie działania naturalnych procesów abrazyj”. Dobrze sformułowany cel ochrony rezerwatu powinien:

- Wyraźnie wyrażać wartości, dla których obiekt powinien być uznany za rezerwat – w tym wyrażać fakt, że są one „szczególne”, tak jak wymaga tego ustawa;
- Być trwałe (a przynajmniej możliwy do trwałego utrzymania) – także biorąc pod uwagę, że każdy obiekt przyrodniczy będzie się w pewnym stopniu zmieniać, choćby w wyniku naturalnych procesów. Tj. za cel lepiej jest stawiać ochronę „ekosystemu leśnego wraz z naturalnymi mechanizmami jego funkcjonowania” niż „ochronę starodrzewia”;
- Być specyficzny – tj. pasować do tego konkretnie rezerwatu, a nie do innych rezerwatów.

Od sformułowania celu ochrony mogą zależeć sposoby ochrony rezerwatu w przyszłości. Przyszłe planowanie ochrony rezerwatu będzie opierać się na sformułowanym celu. Oceny oddziaływania ewentualnych przedsięwzięć na rezerwat będą się odnosić do celu ochrony rezerwatu. Cel ochrony rezerwatu będzie „celem środowiskowym” w sensie Prawa Wodnego wiążącym dla dokumentów planistycznych gospodarki wodnej i pozwoleń wodnoprawnych.

Dobre sformułowanie celu wymaga wyobraźni co do wymienionych aspektów, w szczególności co do ochrony rezerwatu przed ewentualnymi inwestycjami w sąsiedztwie oraz w zakresie aspektów wodnych ochrony rezerwatu. Wymaga także wyobraźni, co w przyszłości – także w dłuższej perspektywie – może zdarzyć się w rezerwacie, np. w wyniku naturalnych procesów, jakie zagrożenia dla rezerwatu mogą się w przyszłości ujawnić i jakie wówczas będą konsekwencje obecnie sformułowanego celu.

5. Proponowana klasyfikacja rezerwatu: określenie rodzaju, typu i podtypu rezerwatu

Tu sklasyfikować proponowany rezerwat zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 30

marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz. U. Nr 60, poz. 533), zarówno w tradycyjnej klasyfikacji „rodzaju”, jak i w klasyfikacji „typu i podtypu” ze względu na dominujący przedmiot ochrony i ze względu na główny typ ekosystemu.

6. Potrzeba ewentualnego utworzenia otuliny

Tu należy rozważyć i uzasadnić, czy dla rezerwatu powinna być wyznaczona otulina, a jeśli tak – zaproponować jej granice.

Formalnie wyznaczenie otuliny jest zasadne, gdy jest potrzeba ochrony rezerwatu przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka, a w szczególności:

- przed zagrożeniami wynikającymi z zagospodarowania przestrzennego, choćby np. zabudową w sąsiedztwie rezerwatu (projekty studiów i planów zagospodarowania przestrzennego w części dotyczącej otuliny będą wymagały uzgodnienia z RDOŚ w zakresie ustaleń mogących mieć negatywny wpływ na cele ochrony rezerwatu – art. 13 ust 3a ustawy o ochronie przyrody; decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu będą wymagały uzgodnienia z RDOŚ – art 53 ust 4 pkt 8 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);
- przed zagrożeniami wynikającymi z gospodarki leśnej w sąsiedztwie, choćby np. zrębami przyległymi do rezerwatu - projekty planów urządzenia lasu, uproszczonych planów urządzenia lasu i zadania z zakresu gospodarki leśnej będą wymagały uzgodnienia z RDOŚ w zakresie ustaleń mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody rezerwatu – art. 13 ust 3b ustawy o ochronie przyrody;
- przed zagrożeniami wynikającymi z niektórych typów inwestycji (niektóre rodzaje przedsięwzięć w otulinie rezerwatu będą wymagać decyzji środowiskowej, która nie byłaby konieczna poza otuliną – rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko ustala zaostrzone progi/wymogi w otulinach rezerwatów.

7. Dokumentacja formalna – rejestr powierzchniowy, własność gruntów

Tu warto zebrać i zestawić, najlepiej tabelarycznie (np. w Excelu – taki plik warto dołączyć także jako załącznik), jak najkompletniej się da, działki ewidencyjne wchodzące w skład proponowanego rezerwatu:

Gmina, obręb ewidencyjny	Nr działki (zaznaczyć, jeśli wchodzi tylko część)	Powierzchnia	Właściciel / zarządca	Użytki gruntowe	Powierzchnia (wg ewidencji gruntów)

Pod tabelą podsumować strukturę użytków gruntowych oraz strukturę powierzchni wg właścicieli / zarządców gruntów. Suma powierzchni działek wchodzących w skład rezerwatu powinna się sumować do „ewidencyjnej” powierzchni rezerwatu. Normalne są różnice między powierzchnią według ewidencji gruntów a powierzchnią obliczaną w GIS.

Dane do wypełnienia takiej tabelki znaleźć można w ewidencji gruntów, prowadzonej w powiecie, a dostępnej zwykle również w gminie. Wstępne dane o działkach ewidencyjnych i ich powierzchni (nie zawsze jednak w 100% aktualne) są dostępne także w internecie w zasobach Geoportalu.

Dla RDOŚ pomocne mogą być dane teleadresowe właścicieli i zarządców gruntów.

Warto pamiętać, że zgodnie z art 7 ustawy o ochronie przyrody „*Utworzenie lub powiększenie (...) rezerwatu przyrody jest celem publicznym w rozumieniu ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r. poz. 782, z późn. zm.). Utworzenie lub powiększenie (...) rezerwatu przyrody obejmujące obszary, które stanowią nieruchomości niebędące własnością Skarbu Państwa, następuje za zgodą właściciela, a w razie braku jego zgody – w trybie wywłaszczenia określonym w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami*”. W przypadku gruntów niepaństwowych, zgoda właściciela gruntu będzie więc

kluczowa dla uznania rezerwatu. Nie znamy żadnego rezerwatu, który powstałby bez takiej zgody. Nawet nieliczne przypadki zastosowania procedury wywłaszczeniowej polegały na jej zastosowaniu w pełnym porozumieniu z wywłaszczanym właścicielem.

Dla rezerwatów na gruntach państwowych (np. Lasy Państwowe, wody publiczne) zgoda zarządcy nie jest wprawdzie formalnie konieczna, ale RDOŚ i tak zasięgnie opinii zarządzającego terenem. Uznanie rezerwatu będzie znacznie bardziej prawdopodobne, gdy opinia taka będzie pozytywna; najlepiej zaś, gdyby udało się namówić zarządzającego terenem, by to właśnie on wnioskuje o uznanie rezerwatu.

Dla rezerwatów leśnych, warto w podobny jak wyżej sposób zestawić także rejestr wchodzących w ich skład wydziełów leśnych (nie zapominając o wydzieleniach nieliterowanych, jak rowy, drogi i linie – ich powierzchnia, obok powierzchni literowanych pododdziałów, składa się na powierzchnię oddziałów leśnych i działek ewidencyjnych. Zestawiając wydzielenia leśne, zawsze trzeba podać, na podstawie jakiego planu urządzenia lasu (dla jakiego nadleśnictwa, na jakie lata) się to robi, bo literacja wydziełów, a nawet numeracja oddziałów, w kolejnych rewizjach planu urządzenia lasu może się zmieniać.

Gmina, obręb ewidencyjny	Nr działki (zaznaczyć, jeśli wchodzi tylko część)	Adres leśny (zaznaczyć, jeśli wchodzi tylko część)	Rodzaj powierzchni wg planu urządzenia lasu dla nadleśnictwa... na lata...	Powierzchnia (wg planu urządzenia lasu)

Załącznikiem do dokumentacji mogą być karty wypisów z ewidencji gruntów oraz opisy taksacyjne wydziełów leśnych. Nie jest to obligatoryjne, ale RDOŚ zwykle chce skompletować takie materiały przed ewentualnym uznaniem rezerwatu. Sens ma tylko załączanie materiałów aktualnych.

8. Historia obiektu

Tu trzeba zebrać dane historyczne o obiekcie, w szczególności o jego dawnym stanie i wyglądzie oraz o użytkowaniu terenu w przeszłości. Można wykorzystać historyczne mapy topograficzne, informacje z wywiadu ze społecznością lokalną lub z zaangażowanymi grupami zawodowymi, wiedzę własną lub starszych przyrodników, historyczne operaty leśne, dawne fotografie i wszelkie inne źródła.

Pomocne może być także wskazanie wszelkich wcześniejszych, publikowanych i niepublikowanych propozycji ochrony. Warto tu też uczciwie zauważyć i podkreślić dotychczasowe starania i zasługi dla zachowania obiektu jego zarządcy lub właściciela, co często może znacząco pomóc w procesie uzgodnień.

9. Aktualne użytkowanie terenu proponowanego rezerwatu, gospodarcze i społeczne uwarunkowania jego potencjalnej ochrony

Scharakteryzowanie aktualnego użytkowania terenu jest o tyle ważne, że to użytkowanie w jakimś stopniu będzie zapewne musiało być zmienione w konsekwencji uznania rezerwatu. Trzeba więc wiedzieć, czy i jakie zmiany powinny być rozważone, a co zmieniane być nie musi / nie powinno. Rozdział ten powinien obrazować zarówno stan faktyczny na gruncie, jak i ujęcie rezerwatu w rozmaitych planach.

Warto także, szczególnie w odniesieniu do rezerwatów nieleśnych lub graniczących z terenami nieleśnymi, ustalić i podać tu, jak rezerwat i jego otoczenie są ujęte w gminnym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego? Czy istnieje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, a jeśli tak to jakieś jego zapisy. Tu zwrócić uwagę na ewentualne faktyczne procesy zmian użytkowania terenu, mogące mieć wpływ na obiekt (np. zarzucanie faktycznego użytkowania rolniczego, procesy urbanizacyjne – tak w samym proponowanym rezerwacie, jak i w jego otoczeniu).

W przypadku gruntów rolnych, podać tu: czy i jak są użytkowane (rodzaj upraw, prądotęchnika łąk i pastwisk, intensywność i zwyczajowe terminy ich koszenia lub wypasu), czy istnieją na nich aktualnie jakieś zobowiązania rolnośrodowiskowe?

W przypadku lasów, zebrać jakie wskazówki gospodarcze są ujęte w aktualnym planie urządzenia lasu (dane dostępne w internecie w ramach tzw. Banku Danych o Lasach), czy drzewostany rezerwatu są może już obecnie ujęte jako „drzewostany referencyjne”, „ostoje różnorodności biologicznej” itp.; jakie jest w praktyce podejście leśników do obiektu.

W konkretnych przypadkach warto podać w jakim obwodzie łowieckim jest zlokalizowany obiekt (mapy niekiedy są dostępne na stronach www urzędu marszałkowskiego) i w miarę możliwości – kto zarządza tym obwodem. czy obiekt ma dla myśliwych jakieś szczególne znaczenie, np. ostoja zwierzyny albo tradycyjnego miejsca na określony rodzaj polowań.

W przypadku wód, sprawdzić czy ma miejsce jakieś szczególne korzystanie z wód, czy obiektu dotyczą jakieś obowiązujące pozwolenia wodnoprawne, a jeśli tak – jakie są ich ustalenia i na jaki okres obowiązują (można to sprawdzić w katastrze wodnym w RZGW). Czy w praktyce ma miejsce powszechne (np. rekreacja wodna) lub zwykle (np. niewielkie pobory wody lub zrzuty ścieków do własnej prywatnej wody, pobór piasków i żwirów) korzystanie z wód, a jeśli tak to w jaki sposób i z jakim natężeniem?

Czy w praktyce są realizowane jakieś działania z zakresu utrzymania wód lub utrzymania urządzeń wodnych – np. odmulanie cieków i rowów, wykaszanie brzegów, usuwanie roślinności wodnej, zasypywanie wyrw w brzegach, usuwanie martwych drzew z wód). Jeśli proponowany rezerwat obejmuje fragment cieków – jak jest ujęty w tzw. Planie Utrzymania Wód dla odpowiedniego RZGW (zidentyfikowane tzw. „zagrożenia”, przewidziane tzw. prace utrzymaniowe).

Jeśli proponowany rezerwat obejmuje wody płynące – do jakiego obwodu rybackiego są zaliczone, kto w tym obwodzie jest uprawnionym do rybactwa i na jaki okres (dane niekiedy dostępne na stronach www RZGW)? Czy istnieje operat rybacki i jaka jest jego treść? Czy w praktyce jest faktycznie prowadzona gospodarka rybacka (odłowy, zarybienia, udostępnianie do wędkowania itp.) i jaka? Jak w praktyce kształtuje się wędkarstwo (praktyka w terenie, z uwzględnieniem także wędkarstwa nieuprawnionego), w chętnie łowione gatunki ryb, tym budowa tymczasowych pomostów, zanęcanie itp.).

Czy obiekt jest przedmiotem szczególnego zainteresowania turystycznego, krajoznawczego? Czy ma w nim miejsce ruch turystyczny o natężeniu mogącym stanowić problem dla ochrony? Czy zachodzą zjawiska widocznego, negatywnego oddziaływania na przyrodę (np. wydeptywanie, płoszenie zwierząt, konflikt turystyki ze zwierzętami w niektórych okresach roku). Czy są plany rozwoju turystyki i wypoczynku w granicach obiektu lub w jego otoczeniu.

Przydatne mogą być dane teleadresowe podmiotów użytkujących obecnie teren proponowanego rezerwatu, ponieważ prawdopodobnie RDOŚ będzie chciał się z nimi skontaktować i zasięgnąć ich opinii. Szanse uznania rezerwatu są znacznie większe, gdy już na etapie proponowania rezerwatu skontaktujemy się z tymi podmiotami i przekonamy je do uznania rezerwatu, najlepiej uzyskując ich pozytywne opinie, które można załączyć do dokumentacji.

Jeśli potrzeba, można tu też przedstawić stanowisko lokalnej społeczności (lub poszczególnych grup społecznych) względem pomysłu uznania rezerwatu.

10. Dokumentacja i waloryzacja przyrody rezerwatu

Tu należy zebrać, najkompletniej jak to możliwe, informacje o przyrodzie rezerwatu. Nie ma sztywnej reguły, jaki powinien być zakres i szczegółowość tej dokumentacji. Istnieją rezerwaty uznane na podstawie dwustronicowego wniosku i prostego wymienienia kluczowych wartości przyrodniczych. Istnieją też przykłady obiektów mających bardzo obszerne dokumentacje zawierające wszystko co możliwe, które jednak nie przekładają się na działania w kierunku uznania rezerwatu.

Poniżej wymieniono i omówiono najczęściej zamieszczane w dokumentacjach projektowych elementy, ta lista jest jednak raczej wzorcem tego, co można zamieścić w dokumentacji, a nie obligatoryjnym szablonem. W praktyce, zwykle jej pełna realizacja nie jest możliwa (zwykle pełen zestaw wymienionych tu informacji jest kompletowany dopiero w planie ochrony rezerwatu) i nie przeszkadza to w uznaniu rezerwatu. Wiele rezerwatów powstało na podstawie bardzo krótkiej i skromnej dokumentacji. Warunkiem jest jednak, że zamieszczone dane przyrodnicze przekonująco dowodzą z jednej strony „wyróżniających się szczególnych wartościami przyrodniczych, naukowych, kulturowych lub walorów krajobrazowych”, „zachowania ekosystemów, ostoja i siedlisk przyrodniczych,

a także siedlisk roślin, siedlisk zwierząt i siedlisk grzybów oraz tworów i składników przyrody nieożywionej w stanie naturalnym lub mało zmienionym”, a z drugiej strony – unikatowości tych wartości przynajmniej w skali regionalnej (jaką wartość dodać wniesie uznanie rezerwatu do ochrony przyrody województwa) i konieczności ich ochrony właśnie w formie rezerwatu przyrody (tu konieczne wykazanie i zaakcentowanie tych elementów, które nie dają się chronić w warunkach gospodarczego użytkowania terenu).

Każdy rozdział dokumentacji przyrodniczej powinien wyraźnie wskazywać, jakie informacje są kompilacją istniejących źródeł (z precyzyjnymi cytatami tych źródeł) a jakie zostały zebrane w terenie (ze wskazaniem, jaką metodą, kiedy, przez kogo i jakim nakładem badawczym były zbierane).

Nie ma sensu powielanie w dokumentacji ogólnych informacji z podręczników i innych powszechnie dostępnych źródeł, np. zamieszczanie ogólnych charakterystyk zbiorowisk roślinnych czy siedlisk przyrodniczych; ogólnych opisów gatunków. Ma natomiast sens pełne zebranie i opisanie wszystkiego, co zaobserwowaliśmy w opisywanym obiekcie w terenie – np. jak dane zbiorowisko roślinne występuje i wykształca się w tym konkretnym obiekcie; jakie siedliska w tym konkretnym obiekcie zajmują poszczególne gatunki. Ma też sens monograficzne zebranie informacji, rozproszonych dotąd w różnych bazach danych.

Dokumentacja przyrody proponowanego rezerwatu wymaga:

- sprawdzenia i przeanalizowania, w zależności od potrzeb, powszechnie dostępnych źródeł: mapa topograficzna, fotomapy, model terenu (geoportal), mapa geologiczna (www.pig.gov.pl), Bank Danych o Lasach, mapa podziału hydrograficznego, wyniki „Inwentaryzacji Przyrodniczej Lasów Państwowych”, zasoby Geoserwisu GDOŚ, przyrodnicze bazy danych (bio-forum, ornitho, Polska Kartoteka Przyrodnicza)
- wizji terenowej, w tym spenetrowania całego terenu proponowanego rezerwatu; zakres terenowych badań przyrodniczych może być przy tym różny, ale spenetrowanie terenu przez przyrodnika z przynajmniej ogólną wiedzą o wszystkich elementach przyrody to minimum.

10.1. Położenie

Tu zbierać podstawowe informacje o położeniu geograficznym – współrzędne geograficzne środka rezerwatu, położenie administracyjne (województwo, powiat, gmina, obręby ewidencyjne), położenie w administracji leśnej (RDLP, nadleśnictwo w którego zasięgu terytorialnym jest położony rezerwat).

Często podaje się położenie w regionalizacjach geograficznych i przyrodniczych – np. regionalizacji geograficznej Kondrackiego (2002), geobotanicznej Matuszkiewicza (2008), przyrodniczo-leśnej Zielonego i Kliczkowskiej (2010) – aktualne regionalizacje można znaleźć w Internecie.

Warto zlokalizować rezerwat w siatkach używanych we florystycznych, mikologicznych i faunistycznych bazach danych (ATPOL, UTM), co bywa przydatne przy późniejszym wyszukiwaniu informacji.

Tu należy także podać informacje o ewentualnym położeniu proponowanego rezerwatu wewnątrz innych obszarów chronionych (np. park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, obszar Natura 2000) lub przyległe do nich.

Oczywistym elementem w tym rozdziale jest mapa przedstawiająca położenie proponowanego rezerwatu.

Podać także podstawowe informacje o sąsiedztwie proponowanego rezerwatu; większych jednostkach fizjograficznych w skład których wchodzi (np. dolina rzeczna). W miarę możliwości wskazać tereny mające szczególne znaczenie dla przyszłego funkcjonowania rezerwatu, np. korytarze ekologiczne łączące go z obiektami sąsiednimi.

10.2. Budowa geologiczna i rzeźba terenu oraz aktualne procesy geologiczne i rzeźbotwórcze

Tu zamieścić zebrane informacje o podłożu geologicznym, w szczególności o utworach powierzchniowych, a w razie potrzeby – o utworach głębokich, przynajmniej w zakresie potrzebnym do zrozumienia specyfiki i funkcjonowania ekosystemu rezerwatu. Punktem wyjścia może być mapa geologiczna Polski dostępna na www.pgi.gov.pl. Za wyjątkiem rezerwatów geologicznych, tę część

opracowuje się zwykle na podstawie istniejących źródeł.

Tu także informacje o występujących formach geomorfologicznych. Cennym elementem byłaby mapa ich rozmieszczenia w proponowanym rezerwacie. Ta część zwykle wymaga opracowania na podstawie rozpoznania terenowego, choć często wystarczy, by było ono tylko na podstawowym poziomie.

Szczególnie warto zaakcentować aktualnie zachodzące procesy geologiczne i geomorfologiczne, mające znaczenie dla funkcjonowania ekosystemu – np. erozję, akumulację itp. Wyeksponować też walory przyrody nieożywionej – np. odsłonięcia skalne, występowanie skamieniałości, występowanie unikatowych elementów geologicznych, unikatowe formy rzeźby terenu.

W przypadku rezerwatów obejmujących torfowiska, bardzo polecane jest tu wyraźnie wydzielone przedstawienie budowy geologicznej (stratygrafii) torfowiska, wraz z omówieniem jej interpretacji w zakresie historii torfowiska i jego zasilania w wodę. Jest to ważny element charakterystyki torfowiska, istotny także dla zrozumienia potrzeb jego ochrony; zwykle wymaga jednak prac terenowych – wiercenia i interpretacji profilu torfowego przez osobę z doświadczeniem w takiej interpretacji.

10.3. Gleby i siedliska

Tu informacje o występujących typach i podtypach gleb, ewentualnie ich mapa (jeżeli dostępna w istniejących źródłach). W przypadku rezerwatów leśnych także struktura typów siedliskowych lasu oraz mapa typów siedliskowych lasu (przynajmniej z dokładnością do wydzielen drzewostanowych; najlepiej zaś niezależna mapa z opracowania glebowo-siedliskowego). Te części zwykle opracowuje się na podstawie dostępnych materiałów źródłowych, z dokładnością taką, na jaką te materiały pozwalają.

10.4. Stosunki wodne i ekosystemy wodne

Opis (a jeśli trzeba, to także mapa) występujących w obiekcie wód zbiorników wodnych, cieków, wypływów wód podziemnych itp., a także istniejących urządzeń wodnych (rowów, stawów, jazów, zastawek itp.). Wymaga przede wszystkim opisanie na podstawie rozpoznania terenowego, z drugiej strony jednak wymaga sięgnięcia do źródeł powszechnych: Mapy Podziału Hydrograficznego Polski (1:10000) oraz katastru wodnego (materiały dostępne w RZGW). Celowe jest tu także wskazanie, do jakich zlewni i dorzeczy należy obszar proponowanego rezerwatu, z jakimi Jednolitymi Częściami Wód jest związany, czy i jakie są obecnie stosowane sposoby korzystania z wód (pozwolenia wodnoprawne, tzw. zwykle i powszechne korzystanie z wód, także rekreacja wodna, wędkarstwo, rybactwo; ewentualnie obwód rybacki i jego użytkownik) oraz praktyki i zamiary utrzymywania wód i rowów (na podstawie obserwacji w terenie oraz tzw. planu utrzymywania wód).

Dla wód podziemnych konieczna jest przynajmniej informacja o ich wypływach i wysiękach. Gdy proponowanym przedmiotem ochrony są ekosystemy torfowiskowe i bagienne, ważna jest informacja o sposobach ich zasilania w wodę, aktualnym stanie ich uwodnienia, uwodnieniu w przeszłości i o typowym rocznym rytmie ich uwodnienia.

W przypadku występowania ekosystemów wodnych, warto je opisać pod kątem cech morfologicznych, fizykochemicznych i przyrodniczych. Np. dla cieków cenna byłaby informacja o charakterze hydromorfologicznym, charakterze osadów dennych, charakterze roślinności cieku, charakterze ichtiofauny. Dla jezior – informacja o morfologii misy, trofii, miksji, charakterze roślinności cieku, charakterze osadów dna, charakterze ichtiofauny. Dla wszystkich wód cennym przyczynkiem mogą być zmierzone podstawowe parametry wody (pH, przewodnictwo, zawartość azotanów i fosforanów).

10.5. Flora

Informacje o florze, zarówno roślin naczyniowych jak i mszaków i ewentualnie glonów. Ten rozdział jest sporządzany z różną dokładnością. Rzadko osiągalne optimum to listy flory z poszczególnych grup systematycznych wraz z krótkimi opisami występowania każdego gatunku w proponowanym rezerwacie i ewentualnie mapkami rozmieszczenia szczególnie cennych gatunków. Często jednak ta część ogranicza się do omówienia występowania wybranych, szczególnie ważnych gatunków roślin.

Tu wyliczenia i odrębnego opisu występowania w proponowanym rezerwacie szczególnie wymagają gatunki chronione, gatunki z krajowych i regionalnych Czerwonych List (por. lista na <https://iucn.org.pl/pl/documenty/polskie-czerwone-listy>), oraz gatunki regionalnie rzadkie lub lokalnie specyficzne. To one często decydują o ustanowieniu rezerwatu, szczególnie jeśli da się wykazać wyjątkowość stanowiska w skali kraju czy regionu. Ten element jest także ważny dla zrozumienia roli obiektu w ochronie flory. Warto dla opisywanych gatunków zamieścić choćby bardzo zgrubne (rzadki – pospolity) oszacowania liczebności w obiekcie, informację w jakich siedliskach występuje i jakie są tendencje dynamiczne i perspektywy ochrony gatunku w obiekcie. Należy zwrócić uwagę na ewentualne zagrożenia gatunków procesami sukcesji. Nie są szczególnie potrzebne ogólne informacje o gatunku przepisywane z powszechnie dostępnych opracowań, choć niekiedy warto przedstawić np. liczebność w rezerwacie na tle liczebności krajowej lub liczny znanych w kraju stanowisk.

W przypadku rezerwatów florystycznych, dane o gatunku lub gatunkach będących głównym motywem proponowania rezerwatu powinny być oczywiście rozszerzone, obejmujące w szczególności oszacowanie liczebności populacji i wykazanie znaczenia rezerwatu dla populacji regionalnej lub krajowej.

Z drugiej strony, podobnego wyliczenia i opisu wymagają gatunki obce, mogące zagrażać przyrodzie rezerwatu. Tu ważne jest oszacowanie tendencji dynamicznych, tj. czy gatunek odnawia się i czy wykazuje skłonności do ekspansji w obiekcie.

Dane o stanowiskach szczególnie ważnych, a niepospolitych w obiekcie gatunków, powinny umożliwiać lokalizację stanowiska (np. współrzędne geograficzne lub załączona warstwa shp).

10.6. *Mykobiota*

Charakterystyka podobna jak wyżej, odnosząca się do grzybów i porostów (zwyczajowo, tu ujmuję się także śluzowce, jeśli są o nich dane). Patrz uwagi powyżej.

Opracowanie tej grupy jest zwykle znacznie trudniejsze, niż flory naczyniowej, bo wymaga bardziej specjalistycznej wiedzy, z drugiej strony w ostatnich latach rozwija się amatorski ruch mikologiczny. Porównywanie do danych krajowych wymaga wzięcia pod uwagę znacznej zwykle niekompletności tych ostatnich.

Gdy to możliwe, warto jednak pokusić się o rozpoznanie przynajmniej niektórych, potencjalnie obiecujących w świetle charakteru obiektu, grup ekologicznych grzybów. Istnieją przykłady rezerwatów, o których uznaniu przesądziło np. ponadprzeciętne zróżnicowanie gatunkowe grzybów saproksylicznych i występowanie unikatowych w skali kraju gatunków grzybów, przy nie wyróżniającej się szczególnie szacie roślinnej i florze naczyniowej. W niektórych przypadkach właśnie analiza grzybów, stosunkowo słabo rozpoznanych, może dostarczyć mocnych argumentów na rzecz uznania rezerwatu.

10.7. *Fauna*

Charakterystyka podobna jak wyżej, odnosząca się do poszczególnych grup fauny. Nierealistyczne i niepotrzebne jest opisanie całej fauny i zestawianie występujących w obiekcie list gatunków wszędobylskich. Należy skupić się na tych grupach gatunków i gatunkach, które w proponowanym rezerwacie mają szczególne znaczenie i decydują o wartości obiektu. Jeśli mamy możliwość zbadania wybranych grup fauny, należy skoncentrować się na grupach najbardziej obiecujących z punktu widzenia wartości przyrodniczych – np. w lasach na gatunkach ksylobiontycznych; w ciepłolubnych murawach na owadach i pająkach, w rzekach na rybach i ważkach.

W specjalny sposób podejść należy jednak do typowych rezerwatów faunistycznych, gdzie ochrona jakiegoś gatunku czy grupy ma być celem ochrony. Wówczas warto pokusić się o oceny ilościowe populacji, ich strukturę, sukces lęgów czy rozrodu itp., a także szerzej opisać znaczenie obszaru dla chronionych elementów fauny w różnych okresach roku (np. dla nietoperzy w okresie hibernacji). W przypadku owadów warto zwrócić uwagę na występowanie roślin żywicielskich i ich zasoby, w przypadku gatunków i grup hydrofilnych na stabilność stosunków wodnych. Jeśli istnieje możliwość zebrania danych o dynamice liczebności w dłuższej perspektywie czasowej warto je tu także przytoczyć.

Odrębnego potraktowania wymaga też występowanie w granicach proponowanego rezerwatu gatunków antropofobnych (unikających sąsiedztwa człowieka) i zwrócenie uwagi na znaczenie rezerwatu dla tej grupy, nawet jeśli wykorzystuje obiekt tylko okresowo lub jest on (może być) znaczącym elementem siedliska, np. gatunków o dużych terytoriach.

10.8. Roślinność

Omówienie występujących w obiekcie zbiorowisk roślinnych jest konieczne bez względu na charakter obiektu. Optymalnie jest to wykaz systematyczny i opisy poszczególnych zbiorowisk roślinnych (podające informacje, jak zbiorowisko wykształca się i w jakich warunkach występuje w tym konkretnym obiekcie, a nie ogólne opisy z literatury) wraz z ich dokumentacją fitosocjologiczną (tabele zestawiające zdjęcia fitosocjologiczne) oraz mapa zbiorowisk roślinnych. Minimum to charakterystyka dominujących zbiorowisk. Powinna ona bazować na którymś z ogólnokrajowych ujęć syntaksonomicznych, np. na popularnym kluczu do zbiorowisk Matuszkiewicza albo na najnowszym ogólnopolskim zestawieniu Ratyńskiej, Wojterskiej i Brzega (2010). Oprócz typowych zespołów roślinnych może być potrzebne wyróżnienie i opisanie lokalnych zbiorowisk, tj. powtarzających się w danym obiekcie kombinacji roślinności nie odpowiadających znanym zespołom; często będących formami degeneracyjnymi lub regeneracyjnymi.

Ta część jest o tyle ważna, że zwykle czytelnik dokumentacji czerpie z niej ogólny pogląd, jaki jest charakter obiektu.

Oprócz samej charakterystyki zbiorowisk roślinnych, należy zwrócić uwagę na ich tendencje dynamiczne, w tym procesy regeneracji i sukcesji – próbując przewidzieć, jak szata roślinna rezerwatu kształtowałaby się po uznaniu rezerwatu; jakie byłyby skutki ochrony biernej; czy potrzebna będzie ochrona czynna, a jeśli tak to jaka.

10.9. Drzewostany

Mimo że drzewostan to element roślinności, dla obiektów leśnych zwyczajowo drzewostany opisuje się osobno, na podstawie danych opisu taksacyjnego lasu (obecnie powszechnie dostępnych w ramach tzw. Banku Danych o Lasach). Zwykle zamieszcza się tu charakterystyki, wykresy i mapki:

- Drzewostanów wg gatunku panującego,
- Struktury wieku drzewostanów,
- Zasobności, bonitacji, zwarcia i zadrzewienia drzewostanów.

Cenne może być oszacowanie zasobów martwego drewna w drzewostanach, wymagające jednak pomiaru terenowego na powierzchniach próbnych. Na podstawie wizji terenowej warto odnieść się do procesów odnawiania się poszczególnych gatunków drzew i tendencji dynamicznych drzewostanów; a także do zdrowotności drzewostanów i ewentualnych procesów zamierania drzew, z punktu widzenia wartości dla których proponuje się uznanie rezerwatu.

Leśne opisy taksacyjne drzewostanów, zaczerpnięte z aktualnego planu urządzenia lasu, mogą stanowić załącznik do dokumentacji.

10.10. Siedliska przyrodnicze Natura 2000

Tu podać wykaz i opis występujących w rezerwacie siedlisk przyrodniczych z załącznika I dyrektywy siedliskowej. W opisie należy zwrócić uwagę i opisać konkretne postaci i formy siedliska występujące w obiekcie. Optymalnie pożądane jest oszacowanie powierzchni każdego typu siedliska i ich mapa. Jeśli są dostępne, można zamieścić też oszacowania ich stanu ochrony.

10.11. Wartości kulturowe

Informacje o występujących w proponowanym rezerwacie obiektach materialnych będących świadectwem przeszłości – nie tylko o zabytkach wpisanych do rejestru lub ewidencji, ale o wszelkich obiektach, np. pamiątkach dawnych form użytkowania gospodarczego, kapliczkach i kamieniach pamiątkowych, śladach dawnych osad, śladach dróg, linii i kamieni podziału przestrzennego itp.

Tu także informacje o elementach kultury niematerialnej – np. tradycyjnym nazewnictwie

terenowym, związanych z obiektem podaniach i tradycjach.

10.12. Walory krajobrazowe

Tu opisać obiekt pod kątem jego fizjonomii (wyglądu), zwracając uwagę na atrakcyjność wizualną (i atrakcyjność dla innych zmysłów), widok, wnętrza krajobrazowe itp. Zwrócić uwagę na elementy decydujące o atrakcyjności fizjonomicznej obiektu, np. widoczne cechy naturalności, strukturę i harmonijność widoków itp.

11. Propozycje ochrony

Choć zasady ochrony rezerwatu ustalone zostaną dopiero po jego uznaniu, przez ustanowienie tzw. zadań ochronnych, a docelowo przez ustanowienie planu ochrony, już na etapie dokumentacji proponowanego rezerwatu zasadne jest sformułowanie sugestii w tym zakresie, choćby po to, by czytelnik dokumentacji mógł zrozumieć, z czym będzie się wiązało uznanie rezerwatu.

11.1. Zagrożenia

Tu opisać aktualne i potencjalne zagrożenia dla proponowanych przedmiotów ochrony – zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne. Identyfikacja zagrożeń powinna być spójna z uzasadnieniem, dlaczego obiekt powinien być chroniony w formie rezerwatu (uznanie rezerwatu nie ma sensu, jeśli nie przeciwdziała żadnym zagrożeniom). Opis zagrożeń zewnętrznych powinien być spójny z oceną potrzeby utworzenia otuliny (rozdz. 6). Przy formułowaniu zagrożeń warto jednak zachować umiar, używać rzetelnej argumentacji, identyfikować konkretne i rzeczywiście udokumentowane w tym konkretnym obiekcie zagrożenia, a szczególnie unikać ogólnych stwierdzeń typu „gospodarka leśna” czy „gospodarka rybacka”, gdyż zrażenie zarządcy terenu we wstępnej fazie projektowania znacząco zmniejsza szanse na uznanie rezerwatu.

11.2. Uzasadnienie, że obiekt powinien być chroniony w formie rezerwatu

To chyba najistotniejszy i najtrudniejszy element dokumentacji. Najdokładniej jak to możliwe wyczerpująco uzasadnić, że:

- Obiekt „obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi”, tj. spełnia ustawową definicję rezerwatu;
- Formuła rezerwatu przyrody przyniesie istotne korzyści dla ochrony obiektu, tj. będzie stanowić istotną wartość dodaną.
- Można oczekiwać, że w warunkach ochrony rezerwatowej wartości obiektu zostaną trwale (wieczystie) zachowane.

Cenne będzie przedstawienie argumentacji, że obiekt istotnie uzupełnia sieć rezerwatów uznanych dotychczas w województwie – obejmując takie składniki przyrody, albo przykłady takich procesów czy zjawisk ekologicznych, które w dotychczasowej sieci rezerwatów w kraju lub regionie (województwie) są niedostatecznie reprezentowane.

Zasadność wyboru formy rezerwatu do ochrony obiektu można uzasadnić wykazując, że dla tej ochrony rzeczywiście niezbędne, albo optymalne, jest zastosowanie reżimu prawnego typowego dla rezerwatu przyrody, w szczególności, ich ochrona wymaga:

- trwałego wyłączenia z normalnego reżimu gospodarowania, np. z gospodarki leśnej albo innych form użytkowania, tj. skuteczna i optymalna ochrona tego obiektu nie może być osiągnięta tylko przez modyfikacje prowadzonej w nim gospodarki, lub
- wyłączenia z obowiązku prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej, tj. wyłączenia z obwodu rybackiego, lub;
- trwałego wyłączenia z możliwości polowania, tj. wyłączenia z obwodu łowieckiego, lub,

- czasowego lub stałego ograniczenia lub kontrolowania dostępu ludzi, tj. możliwości wstępu, poruszania się, korzystania z wód, lub
- starannego zaplanowania w formie planu ochrony, działań ochronnych nie przypominających form normalnie prowadzonej gospodarki.

W przypadku obiektów położonych w granicach już istniejących form ochrony przyrody (park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, obszar Natura 2000), albo obiektów już chronionych np. jako użytki ekologiczne lub zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, trzeba tu wykazać, dlaczego ochrona w dotychczasowej formie jest niewystarczająca i dlaczego uznanie za rezerwat jest mimo wszystko potrzebne. Tu pomocą może argumentacja zawarta w artykule w Przeglądzie Przyrodniczym: http://www.kp.org.pl/pp/pdf2/PP_XXVII_4_Pawlaczyk.pdf.

Przedstawione uzasadnienia muszą być spójne z propozycjami ochrony przedstawionymi dalej. Np. jeśli proponujemy „ochronę rezerwatu metodami gospodarki leśnej”, to wątpliwe będzie, czy w ogóle warto tworzyć taki rezerwat wyłączając jego teren z gospodarki leśnej. Jeśli proponujemy ochronę łąk w rezerwacie tylko przez fakultatywne wdrażanie pakietów rolnośrodowiskowo-klimatycznych, to wątpliwe będzie, po co do tego rezerwat, jeśli z tym samym skutkiem takie pakiety można wdrażać i bez formuły rezerwatu.

11.3. Propozycje zastosowania ochrony ścisłej, czynnej i krajobrazowej

Teren każdego rezerwatu powinien być docelowo przeznaczony do ochrony ścisłej, czynnej lub krajobrazowej. Wstępne propozycje takiego strefowania warto przedstawić już na etapie dokumentacji.

Ochronę ścisłą proponujemy tam, gdzie chodzi o wieczyste zachowanie naturalnych procesów, nie przewidujące ingerencji człowieka, niezależnie od przebiegu tych procesów (nawet, gdyby prowadziły one do zmian we florze, szacie roślinnej czy faunie).

Ochronę czynną proponujemy tam, gdzie dopuszczamy – bądź obecnie bądź w bliżej nieokreślonej przyszłości – potrzebę wykonywania jakichś działań ochronnych. Nie oznacza to, że działania takie muszą być obecnie zaplanowane i wykonane. W strefie formalnie nazwanej ochroną czynną może i często powinna być zastosowana ochrona bierna; gdy nie ma aktualnie potrzeby działań a naturalne procesy sprzyjają realizacji celów ochrony.

Ochrona krajobrazowa powinna być ograniczona do części rezerwatu „pozostawianych w gospodarczym użytkowaniu”, szczególnie do gruntów cudzej własności. Ta forma ochrony oznacza, że właściciel terenu przy prowadzeniu gospodarki na swoich gruntach objętych ochroną krajobrazową nie będzie w ogóle związany faktem istnienia rezerwatu i obowiązującymi w nim zakazami.

Pamiętać jednak należy, że podział na ochronę ścisłą, czynną i krajobrazową wprowadzą dopiero zadania ochronne lub plan ochrony; do chwili ich ustanowienia na całym obszarze obowiązywać będą zakazy wynikające dla rezerwatów z art. 15 ustawy o ochronie przyrody.

11.4. Wstępne propozycje działań ochronnych

Tu warto przedstawić wstępne sugestie, czy i jakie działania ochronne będą potrzebne w rezerwacie. Ta informacja jest potrzebna także dla oszacowania ekonomicznych skutków uznania rezerwatu, tj. przyszłych kosztów jego ochrony.

11.5. Polowania, gospodarka rybacka

Rezerwaty przyrody są w zasadzie wyłączone z polowań, a w konsekwencji wyłączone z obwodów łowieckich. Uznanie rezerwatu skutkuje więc w zasadzie natychmiastowym wyłączeniem jego terenu z możliwości polowania (choć nawet wówczas działaniem ochronnym może być tzw. redukcja zwierzyny). Jednak w zadaniach ochronnych lub w planie ochrony RDOS może wyznaczyć część lub całość rezerwatu jako obszar, w którym polowanie jest jednak dopuszczone, a wówczas obszar rezerwatu pozostanie fragmentem obwodu łowieckiego. Celowe aczkolwiek niekonieczne jest odniesienie się do tego zagadnienia.

Podobnie, w zasadzie w rezerwacie jest zabroniony połów ryb i innych organizmów wodnych. Jednak, w zadaniach ochronnych lub w planie ochrony RDOS może wyznaczyć część lub całość rezerwatu jako miejsca, w którym taki połów jest jednak dopuszczony. Niekiedy ujmuje się też

zarybienia i odłowy jako działania ochronne, opierając się na koncepcji tzw. biomanipulacji. Problematyczna jest sytuacja, gdy za rezerwat uznaje się publiczne wody płynące stanowiące obecnie część obwodu rybackiego wydzierżawionemu do rybactwa. Ustawa rybacka dopuszcza wprawdzie zniesienie lub zmniejszenie obwodu rybackiego z powodu uznania wód za rezerwat, w którym rybactwo nie jest dozwolone, jednak dopiero po upływie terminu dzierżawy obwodu, chyba że uprawniony do rybactwa wyrazi zgodę na wcześniejsze rozwiązanie umowy. W konkretnych przypadkach obiektów obejmujących obwody rybackie celowe jest zaproponowanie, czy gospodarka rybacka może i powinna być kontynuowana do końca okresu dzierżawy (warto tę datę ustalić, por. rozdz. 9).

11.6. Propozycje udostępnienia

Uznanie rezerwatu skutkuje automatycznie zakazem wstępu do niego, jak również rekreacyjnego korzystania z wód. Jednak, RDOŚ może (zwykle w drodze osobnego zarządzenia) wyznaczyć szlaki, trasy i akweny udostępnione, a w planie ochrony może określić obszary udostępnione (mogące obejmować także cały rezerwat) do określonych form korzystania.

Uznanie rezerwatu skutkuje zakazem zbierania w nim zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, ale RDOŚ może wyznaczyć miejsca (także cały rezerwat), w których jest to jednak dozwolone.

W konkretnych przypadkach może być celowe jest przedstawienie już na etapie dokumentacji propozycji uregulowania tych zagadnień, mogących mieć także znaczenie dla społecznego odbioru propozycji rezerwatu.

12. Literatura

Wykaz zacytowanych w tekście publikacji, w formie przyjętej dla cytowań bibliograficznych.

13. Dokumentacja fotograficzna

Do uznania autora pozostaje, czy fotografie powinny być rozmieszczone w tekście dokumentacji, czy zebrane w jeden załącznik, ale sama dokumentacja fotograficzna jest zwykle bardzo ważna dla czytelnika dokumentacji, bo umożliwia wyobrażenie, jak opisywany obiekt wygląda. Dlatego warto bardzo starannie, choć z umiarem, zilustrować opracowanie, oczywiście wyłącznie zdjęciami pochodzącymi z opisywanego obiektu. Używając zdjęć chronionych gatunków fauny warto jednak zastanowić się czy zostały wykonane legalnie, nie łamiąc przepisów o ochronie przyrody. Przy zdjęciach trzeba podać ich autora i sprecyzować warunki ich wykorzystania, warto dołączyć zdjęcia jako pliki jpg (dla RDOŚ może być istotna możliwość wykorzystania fotografii w swoich opracowaniach i prezentacjach).

14. Załączniki

Rozważyć załączenie np. następujących elementów – nie są one obligatoryjne, ale mogą ułatwić i przyspieszyć uznanie rezerwatu:

- edytowalny plik dokumentacji rezerwatu,
- granica rezerwatu elektronicznie, jako warstwa shp (stosować odwzorowanie 1992),
- inne warstwy shp pokazujące elementy przyrody rezerwatu (w marę możliwości zbliżone strukturą do tzw. Standardu GIS w ochronie przyrody),
- dokumentacja fotograficzna elektronicznie (pliki jpg),
- wypisy z ewidencji gruntów,
- opisy taksacyjne wydziałów leśnych,
- pozytywne opinie właścicieli i zarządców gruntów,
- zacytowane w tekście, a trudniej dostępne materiały i publikacje.